

LBRIS

We know
books

DANIELA DRUGAȘ

**DIMENSIUNEA MARITIMĂ
A MIGRAȚIEI IREGULARE**
DE LA CRIZĂ LA SOLUȚII

TRITONIC

Tritonic Books

București - 2022

Cuprins

CAPITOLUL 1

Introducere	9
1.1. Fenomenul migrației iregulare	9
1.2. Tendințele actuale în migrația internațională	14
1.3. Dimensiunea maritimă a migrației iregulare	15
1.4. Legislația maritimă internațională	20
1.5. Ipotezele cercetării	22

CAPITOLUL 2.

Legătura dintre migrație și securitate	23
2.1. Binomul migrație-securitate în relațiile internaționale	25
2.1.1. Studii despre migrație	25
2.1.2. Reconceptualizarea securității	28
2.1.3. Abordări critice la adresa securității	31
2.1.4. Securitatea umană – o abordare a securității centrată pe persoană	36
2.2. Teoria securitizării	38
2.3. Migrația ca problemă de securitate	42
2.3.1. Securitizarea migrației	43
2.3.2. Migrația iregulară și securitatea umană	48

CAPITOLUL 3

Factorii push și pull ai migrației pe mare	53
---	----

CAPITOLUL 4

Rețelele de traficanți- factor favorizant al migrației maritime iregulare	73
--	----

CAPITOLUL 5

Dimensiunea maritimă a migrației	107
5.1. Marea Mediterană.....	107
5.2. Caracterizarea Mediteranei.....	109
5.2.1. Geopolitica Mediteranei.....	109
5.2.2. Caracteristici economice, politice și de mediu.....	112
5.2.3. Sistemul migrator și spații în Mediterana.....	115
5.2.4. Spații migratorii intracontinentale.....	117
5.3. Fluxurile migratorii în Bazinul Mării Mediterane.....	119
5.3.1. Migrația sud-sud.....	120
5.3.2. Migrația sud-nord.....	121
5.3.3. Rutele migratorii pentru migrația iregulară mixtă.....	123

CAPITOLUL 6

Gestionarea migrației în Marea Mediterană	161
6.1. Cooperarea internațională în Marea Mediterană.....	161
6.2. Acțiuni de urgență.....	169

CAPITOLUL 7

Rolul Frontex. Lumini și umbre	179
7.1. Răspunsul UE la criză.....	210
7.1.1. Dimensiunea externă a răspunsului Uniunii Europene – Acordul UE-Turcia.....	215
7.1.2. Dimensiunea internă și externă a răspunsului – țări de origine sigure.....	218
7.1.3. Dimensiunea externă a răspunsului – Fondurile fiduciare.....	221
7.2. Răspunsul UNHCR la criza migrației pe mare.....	223
7.3. Soluția propusă de economiștii Auriol și Mesnard.....	248
Concluzii	253
Bibliografie	261
SURSE PRIMARE.....	261
SURSE SECUNDARE.....	265

Capitolul 1

Introducere

1.1. Fenomenul migrației iregulare

Atunci când vorbim de migrație, una dintre primele scene care ne vine în minte este cea a lui Moise conducând triburile israelite prin deșert și prin apă. Prin urmare, mișcările migratorii au origini în timpuri imemorabile. De-a lungul istoriei, mișcările migratorii au avut o influență pozitivă asupra dezvoltării societății, contribuind la creșterea economiei, dând posibilitatea a sute de milioane de oameni de a-și urma cursul vieții și a se dezvolta și de a fi protejați împotriva persecuțiilor. Totuși, există percepția că unele țări și regiuni subdezvoltate nu au avut parte, în egală măsură, de beneficiile migrației, șansele lor pentru o viață mai bună fiind inegale.

Există totuși un fenomen de îngrijorare vizavi de aceste fluxuri migratorii care au cuprins Uniunea Europeană în ultima perioadă, vizavi de aspectele mai puțin dezirabile ale migrației: creșterea migrației iregulare, creșterea restricțiilor în ce privește politicile de intrare în țările receptoare, ideea că identitățile naționale sunt amenințate (nu doar că se schimbă), exploatarea în creștere a migranților pe durata călătoriei lor, numeroasele pierderi de vieți omenești de-a lungul călătoriei – acestea toate sunt aspecte care amenință în profunzime beneficiile migrației internaționale.

Ne aflăm într-un moment în care suntem presați să răspundem fenomenului migrației iregulare din punct de vedere uman, financiar, diplomatic, tehnologic, operațional etc. La un moment dat, unele din țările receptoare au accentuat necesitatea opririi fluxurilor migratorii, cu toate că întâi este necesar să se analizeze în profunzime de ce și cum au avut acestea loc. În acest sens, există motive pentru a dezvolta o înțelegere mai bună a fluxurilor migratorii – scala acestora, ritmul, diversitatea, demografia și motivațiile multiple și factorii care stau la baza lor.

Pentru a realiza acest lucru este important să analizăm fluxurile migratorii iregulare într-un context mai larg, al altor fenomene transnaționale și al altor forțe globale care sunt actori care modifică și cresc fluxurile migratorii. Înțelegând mai bine procesul migrației iregulare, putem anticipa consecințele unor politici și formula răspunsuri eficiente multidimensionale care pot duce la îmbunătățirea situației migranților, gestionării frontierelor și vom putea asista țările care adăpostesc un număr mare de migranți care au nevoie de protecție și putem pune la dispoziție oportunități în locațiile-cheie.

Aspectele complexe și multiple ale globalizării interacționează cu dinamica migrației, influențând tendințele migrației internaționale. Războiul, insecuritatea geopolitică și conflictele, circumstanțe economice fluctuante, disparități în ce privește dezvoltarea, factorii de mediu, acestea toate influențează migrația, împreună cu factori cum ar fi accesul la mijloace de transport, telecomunicații, rețele sociale și proximitatea unor căi viabile pentru migrație și a unor agenți.

Pentru cei care se confruntă cu circumstanțe foarte dificile, și care uneori chiar le amenință viața-persecuții, sărăcie, corupție endemică și absența serviciilor de sănătate, educație, a locurilor de muncă – care au posibilitatea de a migra, țările industrializate în care drepturile omului sunt respectate, cu economii puternice și societăți civile care funcționează vor

rămâne destinații dorite, deoarece oferă, în comparație cu alte țări, standarde de viață și securitate ridicate, precum și posibilitatea de a trimite fonduri acasă.

Remarcăm totuși că, în timp ce pentru migranții care au o pregătire profesională deosebită condițiile de migrare sunt mai accesibile, cei fără abilități speciale care doresc să lucreze pentru salarii mici, se luptă cu condiții mai grele de migrare, chiar dacă aportul lor la economia țării gazdă este necesar. Din această tensiune între restricțiile imigrației și necesitatea forței de muncă se naște migrația iregulară.¹

Uneori, cei care au cele mai puternice motive de a migra, deoarece sunt afectați de condiții extreme cum ar fi războiul se afla în incapacitatea de a face acest lucru. Carling numea aceste grupuri ca fiind „involuntar imobile”². De Haas argumenta că relația dintre dezvoltare, creștere economică și migrație este una fundamental nonlineară astfel încât, de exemplu, absența unor drepturi și libertăți alimentează aspirațiile migranților, aceeași lipsă a drepturilor și libertăților poate simultan să descrească capacitățile persoanelor de a migra.³

Mobilitatea persoanelor, serviciilor și capitalului, a ideilor și a informației este centrală acestei noi „lumi în mișcare”, în care noțiunile de timp și spațiu sunt ușor manipulabile. Complexitatea și diversitatea în creștere a fluxurilor migratorii schimbă societatea și Relațiile Internaționale per ansamblu. După cum arătau Castles și Miller „migrația internațională este parte a revoluției transnaționale care reșapează societăți

¹ J.Hollified, "The emerging migration state" in *The International Migration Review*, 38(3), 2004, p.912 <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1747-7379.2004.tb00223.x>, accesat la 16.07.2017

² J.Carling, "Migration in the age of involuntary immobility", in *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 28(1), 2002, p.5 <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13691830120103912>, accesat la 18.08.2017

³ H.De Haas, "The determinants of International migration: conceptualising policy, origin and destination effects," Working Paper, Oxford, International Migration Institute, 2011, p. 19 <https://www.imi.ox.ac.uk/publications/wp-32-11>, accesat la 18.09.2017

și politici pe întreg globul. Vechea dihotomie între țări care trimit migranți și țări receptoare este erodată⁴.

Totuși, ordinea internațională contemporană este caracterizată prin asimetrii și asemănări în zone diferite. Ratele diferite ale creșterii economice, inegalitățile în dezvoltarea regională, ca și curențele demografice inegale sunt provocări la adresa echilibrului geopolitic și motivează mobilitatea umană. În ciuda interdependenței economice în creștere și a expansiunii necontrolate a piețelor și a finanțelor care au dus la criza economică și financiară, aceste au contribuit și la îmbunătățirea în ce privește standardele de viață în multe țări. Totuși, dezvoltarea economică a accentuat diferența dintre țările bogate și cele sărace. Așa cum afirma Moses acesta este unul dintre paradoxurile globalizării „pe măsură ce lumea se apropie în ce privește dezvoltarea remarcabilă politică, tehnică și a piețelor, este divizată de inegalități în creștere”⁵.

Aceste inegalități în creștere, împreună cu lipsa echilibrului demografic potențează migrațiile. Newland afirma „tendențele demografice și economice vor schimba geografia migrației în secolul 21 în diferite feluri, care vor avea o influență profundă asupra dezvoltării”⁶.

Astfel, vom observa o schimbare în viitorul apropiat. Țările cu venituri medii și mici vor beneficia de o creștere economică mai ridicată în decadele ce vor urma, în timp ce țările cu venituri mari vor experimenta o creștere mai înceată decât cea experimentată în anii recenti⁷. Aceste tendințe economice și disparități geografice între țări și regiuni vor modela mobilitatea umană în secolul 21.

⁴ S. Castles; M.J. Miller, *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World* (ediția a 4-a), New York OP-1993, Palgrave Macmillan, 2009, p. 7

⁵ J.W.Moses, *International Migration- Globalization's Last Frontier*, New York, Zed Books, p. 19

⁶ K.Newland, “What We Know about Migration and Development”, *MPI Policy Brief*, 2013, p. 3

⁷ *Ibidem*

Dezvoltarea telecomunicațiilor și a mijloacelor de transport determinate de globalizare și schimburile politice, sociale și culturale la care am fost martori în ultimele decade, au ușurat mobilitatea umană. Ceea ce face ca astăzi fluxurile migratorii să aibă o alta dinamică este, printre alți factori, și explozia mass-media care ca face ca potențialii migranți, refugiați sau solicitanți de azil să aibă informații precise asupra locului unde doresc să se afle, modalităților de transport, intermediarilor dar, în același timp face mai ușoară și sarcina traficantilor care pot beneficia de publicitate instantă prin intermediul rețelelor de socializare (Facebook, Twitter etc).

Prin urmare, așa cum subliniau Castles și Miller „migrația internațională la rândul ei este o dinamică centrală în cadrul globalizării”⁸.

În zonele dezvoltate, migrația joacă un rol din ce în ce mai important în menținerea creșterii populației. Astfel, migrația contribuie la întârzierea îmbătănirii populației în regiunile dezvoltate. Totuși, acestea nu pot rezolva problema pe termen lung, ajută doar la încetinirea procesului.⁹

Factorii economici, politici și de mediu influențează dinamica populației umane și reprezintă geneza a două asimetrii demografice. Pe de o parte, avem țări în care procesul de tranziție demografică s-a terminat și asistăm la o stagnare a creșterii populației. Cu rate ale fertilității foarte scăzute sau aproape zero, aceste țări, în special țări europene cum ar fi Spania și Italia, cu rate sub 1.5, depind de migrație pentru a asigura schimbul generațional. Pe de altă parte, avem țări în care doar s-a început tranziția demografică și care încă susțin nivele de fertilitate diferite. Acest dezechilibru demografic crește migrația internă și internațională.

⁸ S. Castles; M.J. Miller, *op.cit*, p. 3

⁹ United Nations, *Replacement Migration: Is It a Solution to Declining and Ageing Populations?* New York, United Nations Publications, 2001, p. 8-9

Disparitățile economice și demografice sunt predictorii ai viitorului în relație cu migrația internațională. Dar care sunt principalele tendințe?

1.2. Tendințele actuale în migrația internațională

În 2018, aproape fiecare țară din lume a fost afectată de fenomenul migrației, fie ca țară de origine, tranzit sau destinație. Astfel, viitorul societății trebuie gândit prin prisma mobilității umane, a provocărilor pe care le pune și a oportunităților care apar.

Castles și Miller, în cartea lor *The Age of Migration* revăzută în 2014 împreună cu De Haas au identificat un set de tendințe internaționale privind migrația internațională. Pe baza acestui studiu și luând în considerare ultimele rezultate ale Raportului Națiunilor Unite asupra Migrației (2016), am rezumat cele mai importante tendințe în migrația internațională de astăzi după cum urmează:

1. Globalizarea migrației – un număr mai mare de țări sunt din ce în ce mai afectate de diferite fluxuri migratorii în același timp
2. Accelerarea migrației- în ultimele decade s-a manifestat o creștere rapidă în migrația internațională
3. Importanța în creștere a migrațiilor Sud-Sud- creșterea migrațiilor sud-sud este evidentă, acestea fiind acum la fel de obișnuite ca și fluxurile sud-nord
4. Concentrarea migrantilor în câteva țări – 67% din totalul migrantilor internaționali locuiesc în doar 20 de țări, chiar dacă multe țări sunt afectate de migrație într-un fel sau altul
5. Diferențierea migrației- multe țări au mai mult decât un tip de migrație în același timp- migrația forței de muncă, refugiați sau alții
6. Numărul în creștere de refugiați, răspândiți mai ales în zonele în curs de dezvoltare-în 2014 refugiații

reprezentau 8% din totalul migrantilor din lume, estimat la 19,5 milioane

7. Politizarea în creștere a migrației- din ce în ce mai multe politici naționale, securitatea națională și relații bilaterale și regionale sunt afectate de migrația internațională.¹⁰

Mai mult decât atât, migrația iregulară pune o presiune foarte mare pe sistemul internațional actual. De fapt, Națiunile Unite admit că „există foarte puține canale pentru migrația legală”¹¹. Drepturile omului ale migrantilor sunt prin urmare compromise. Milioane de persoane călătoresc, trăiesc și lucrează în afara protecției legii”. Statele consideră aceste fluxuri ca “nedorite” și astfel sunt deseori percepute ca fiind rădăcina temerilor publice de influxuri în masă. Prin urmare avem de-a face cu un catalizator pentru rasism care se află în centrul mișcării de extremă dreaptă¹².

1.3. Dimensiunea maritimă a migrației iregulare

Pentru a înțelege complexitatea dimensiunii maritime a migrației iregulare ca fenomen global, dinamic care are loc în cadrul interacțiunii unor forte globale complexe este important să examinăm critic câteva din aspectele sale cheie: motivațiile migrantilor, proximitatea și modalitățile de transport, actorii non-statali și traficul de migrați, obligațiile internaționale și suveranitatea statelor.

¹⁰ S.Castles; H. De Haas; M.J. Miller, *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World* (ediția a cincea), New York, Palgrave Macmillan, 2014, p. 6

¹¹ United Nations, International Migration and Development “232 million international migrants living abroad worldwide-new UN global migration statistics reveal” UN Press Release (11 septembrie), 2013, p. 11–12 <http://esa.un.org/unmigration/wallchart2013.htm> accesat la 20.12.2017

¹² S.Castles; M.J.Miller, *op.cit*, p. 309

Europa este caracterizată printr-o geografie maritimă unică, având multe insule și peninsule inconjurate de câteva mări. Din 28 de state membre ale Uniunii Europene, 23 sunt state de coastă și peste 200 de milioane de cetățeni trăiesc lângă coastă, începând de la Atlanticul de Nord-Est până la Marea Baltică, Marea Mediterană și Marea Neagră.

Aceste state europene de coastă sunt responsabile pentru o coastă de mai mult de 90 000 km în lungime, granița a două oceane și a patru mări. Împreună au mai mult de 1 200 de porturi comerciale, mai mult de 1 800 de vase, 4 300 companii maritime înregistrate, 764 porturi mari și mai mult de 3 800 facilități portuare. Există 80 de operatori de securitate numiți de Statele Membre.

Economia europeană depinde extrem de mult de fluxul maritim de marfă și pasageri, puterea Uniunii Europene fiind adânc legată de mare.

Securitatea maritimă este prin urmare una dintre cele mai importante dimensiuni ale securității lumii. Protejarea rutelor maritime ale lumii și a liniilor de comunicație este o dimensiune esențială a securității UE.

Comparativ cu domeniul aerian și terestru, domeniul maritim are relativ puține bariere de acces, fiind mai expus unui spectru larg de amenințări. Securitatea maritimă se referă la urmatorul tip de amenințări specifice: pirateria și atacurile armate asupra vaselor, acte teroriste, traficul ilegal de arme de distrugere în masă, traficul ilicit de narcotice și substanțe psihotropice, traficul de persoane și de migranți, pescuitul ilegal, distrugerea intenționată și împotriva legii a mediului maritim, amenințări cibernetice. Prin urmare, securitatea maritimă include diferite zone de interes cum ar fi: pacea și securitatea națională și internațională, suveranitatea, integritatea teritorială și independența politică, securitatea liniilor de comunicație maritimă, securitatea resurselor și a accesului la resurse pe mare și în adâncuri, protecția mediului, siguranța vaselor de pescuit.

Observăm că toate formele de migrație iregulară implică provocări și dificultăți considerabile, trecerea pe uscat a frontierelor implică un nivel mai redus de organizare și suport logistic, în comparație cu migrația maritimă. În primul rând, migrația maritimă implică de obicei grupuri de persoane mai degrabă decât indivizi și, prin urmare, necesită cel puțin un nivel minim de organizare. În al doilea rând, este necesară o infrastructură – sub forma unei ambarcațiuni – implicând logistică și costuri. Trecerea frontierei pe uscat, pe de altă parte, poate fi făcută de indivizi și nu necesită același nivel de infrastructură și suport organizațional.

Mulți dintre migranții iregulari pe mare care intră în Spania, călătoresc dinspre diferite locații din Africa sub-sahariană trecând peste granițele terestre din Maroc înainte de a călători pe mare spre Spania sau a intra via enclavele spaniole Ceuta și Mellila.

Remarcăm că, odată cu avansarea recentă în ce privește controlul și tehnologia de verificare a identității, migrația pe cale aeriană oferă mai puține oportunități pentru migranții iregulari care încearcă să intre în țările de destinație, chiar dacă migranții utilizează documente de călătorie adecvate, dar bazate pe o identitate frauduloasă, ceea ce reprezintă o provocare considerabilă, una căreia i se răspunde prin utilizarea tehnologiei biometrice.

Este posibil ca, datorită faptului că migrația pe cale aeriană este mai controlată aceasta să aibă un impact asupra migrației pe uscat și pe cale maritimă. Fără îndoială că migrația pe uscat și maritimă continuă să fie văzute ca alternative viabile pentru migranți, agenți și traficanți. De asemenea, așa cum am aratat mai sus este posibil ca, deoarece este necesar un anumit nivel de organizare pentru a sprijini migrația maritimă, acesta poate acționa și ca un factor constrictiv, dar poate și încuraja expansiunea unor actori (e.g. organizatori, traficanți și oficiali corupți).